

Л. Д. Криворучка,
кандидат філософських наук,
заступник завідувача відділу
аспірантури й докторантури,
викладач Докторської школи
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

Віднайдення ідентичності: герменевтичний досвід

*Досконале розуміння виступає як стан
нової духовної свободи. Це включає в
себе багатоманітність можливостей
витлумачення, усвідомлення зв'язків.*

Г.-Г. Гадамер. Істина і метод

Поняття «ідентичність», яке стало одним із визначальних антропологічних інструментів в останні десятиліття, постулює єдність процесу соціальної і культурної інтеграції із екзистенційною подією буття людського істоти й само-рефлексії. І хоча цей концептуальний зв'язок не безсумнівний, численні дослідження людської історії і культури через поняття ідентичності виявляють, що становлення людини пов'язано з її «вживленням», включенням у поле культурної і знакової взаємодії із іншими.

Людина, що знаходиться у нескінченних пошуках ідентичності, спершу здобуває досвід культури і знаковості («традицію»), і вже на основі цього досвіду демонструє свою готовність інтегруватися в ту чи іншу діючу соціальну чи комунікативну групу – й тим здійснити акт приписування «ідентичності», яка сьогодні розглядається не як сутнісна, але як змінна, конструктивна складова людського досвіду. Ось чому концепти, сформовані в межах філософської герменевтики Ганса-Георга Гадамера в його основному творі «Істина й метод» (1960), щоб «прояснити умови розуміння», можуть допомогти прояснити також і умови формування й досвід трансформації ідентичності.

Розглянемо детальніше одне з основних герменевтичних відкриттів Гадамера – поняття *wirkungsgeschichtliches Bewußtsein* (свідомість, що знаходиться під дією історії). У частині II «Поши-

рення проблеми істини на розуміння в гуманітарних науках» вирішальної для герменевтичної теорії книги «Істина і метод», розділ II «Основні риси теорії герменевтичного досвіду», у підрозділі 1 «Піднесення історичності розуміння до герменевтичного принципу» ми знаходимо тезу, яка є надзвичайно плідною для сучасних пошуків і формування ідентичності: «В дійсності не історія належить нам, але ми належимо історії. Задовго до того, як ми в акті рефлексії розуміємо себе, ми розуміємо себе з самоочевидного знання в сім'ї, суспільстві і державі, в яких ми живемо. Фокус суб'єктивності – криве дзеркало. Само-свідомість індивідуума – лише спалах у закритому ланцюгу історичного життя» [1, с. 281].

Виявляється, що ідентичність (враховуючи розірваність основних соціальних полів сучасного соціуму, а відтак велику роль особистісного вибору, радше – множинні ідентичності) реалізуються не лише на рівні інтеракції людської істоти з іншим людським буттям, коли утворюються межі спільного комунікативного й смислового поля; але і через включення та взаємодію з уже існуючим культурним полем (традицією, бувальщиною, переданим досвідом). Як пише Гадамер, ми завжди знаходимося всередині традиції, і вона завжди і відразу є для нас чимось «своїм», тож будь-якій само-конструктивній свідомості передуює природне, щире поєднання з процесом передання традиції, того, що вже було здійсненим у людському досвіді. Відповідно розуміння (як і розуміння себе) не є свавільним і довільним творенням, але долученням до здійснення й передавання традиції.

У підрозділі 3 «Аналіз свідомість, що знаходиться під дією історії» подія розуміння себе є «свідомістю, що вражена історією», і вона має структуру досвіду, який виявляється через повторюваність. Свідомість у досвіді здійснює відкриття можливості нового. І це є частиною історичності людини.

Інший важливий елемент досвіду – негативність, страждання, похибки і розчарування. Герменевтичний досвід розуміння себе таким чином розкривається як досвід людської конечності і своєї історичності, минулості: усвідомлення меж, всередині яких майбутнє здійснення себе ще відкрите до очікування і планування

[1, с.363]. Таким чином можуть випробовуватися не-можливі для здійснення, «хибні ідентичності».

Усвідомлення нерозривності само-тлумачення, само-пояснення, тобто акту приписування ідентичності з актуальним (Ти-досвідом) передання (людської бувальщини) передбачає, що Традиція (все, вже колись здійснюване людиною) сама промовляє до нас, подібно якогось «Ти» вона вступає в стосунки із нами, стає дійсним партнером по комунікації. [1, с. 366]

«Свідомістю, що вражена історією» – це відкритість назустріч передаванню традиції, подібно до дійсних людських зв'язків – здатність «почути» іншого. І найцінніше, що людина може здобути в цьому досвіді близькості й відчуженості – можливість змінитися, пережити себе в якості іншого, тут людське позбавляється персоніфікації, і при цьому є глибоко «дотичним». Це не є банальне «знання людської природи», тобто примірювання можливих сценаріїв людської поведінки, але гостре переживання свободи бути іншим, приготування себе до іншого досвіду – це найвищий тип герменевтичного досвіду й рефлексії, який якнайкраще допомагає вирішувати проблему формування змінної «ідентичності» для змінного світу і непередбачуваних людських зв'язків.

Література

1. Gadamer H.-G. Hermeneutik I. Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik / Hans-Georg Gadamer. – Gesammelte Werke: Band 1 – Tübingen : Mohr Siebek. – 1990. – 495 S.